

VAKFIN SONA ERMESİ

Yrd.Doç.Dr. Oğuz Sadık AYDOS*

ÖZET

Türk hukukunda ve toplum hayatında önemli bir yer işgal eden vakıflar iki şekilde son bulmaktadır. Kendiliğinden veya mahkeme kararı ile son bulan vakıfların malvarlığının özgülenmesi de vakfin nasıl sona erdiği ile tespit edilecektir.

Vakfin kendiliğinden sona ermesi, amacının gerçekleşmesinin imkânsız hâle gelmesi ve bu amacın değiştirilememesi durumunda söz konusu olur. Vakfedenin mirasçılarının ve/veya alacaklılarının açacakları dava neticesinde sona eren vakıf, mahkeme kararı ile değil kendiliğinden son bulmaktadır. Zira bu dava neticesinde vakıfta kalan malvarlığı değerlerinin vakfin amacına ulaşmasına elverişli olması hâlinde vakıf varlığını sürdürecektir aksi takdirde mevcut malvarlığının yetersizliği ve bu bağlamda amacın gerçekleşmesinin olanaksızlaşması nedeniyle vakıf son bulacaktır.

Yasak amaç güden veya yasak faaliyetlerde bulunduğu sonradan anlaşılan ve amacın değiştirilmesinin de mümkün olmaması da, vakfin mahkeme kararı ile son bulma nedenidir. Vakıfların varlığını sürdürmesinin temel ilke olması nedeniyle, yasak amaç gütmeye tek başına yeterli olmayacak, bu amacın değiştirilememesi de aranacaktır.

Sona eren vakfin malvarlığı öncelikle tasfiye kurulu tarafından tasfiye edilecek daha sonra da özgülenecektir. Kendiliğinden sona eren vakfin malvarlığı, senedinde yer alan hükme göre, böyle bir hükmün bulunmaması hâlinde ise hâkim kararı ile benzer amaçlı bir vakfa özgülenecektir. Mahkeme kararı ile son bulan vakıf malları ise Vakıflar Genel Müdürlüğüne özgülenecektir.

Anahtar Kelimeler: Vakıf, sona erme, malvarlığı, tasfiye, özgüleme.

*Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Hukuk Anabilim Dalı.

TERMINATION OF FOUNDATION

ABSTRACT

Foundations, which are very important for Turkish law and social life, are terminated in two ways. The transfer of properties of foundation that are terminated by itself or through court decision will be determined depending on how the foundation was terminated.

Termination of the foundation by itself occurs when the realization of the purpose becomes impossible or when the purpose cannot be changed. The foundation that is terminated as a result of the lawsuit filed by inheritors of the endower and/or creditors is terminated not through court decision but itself. As a result of this lawsuit if the remaining assets of the foundation can make it possible for the foundation to attain its purpose, the foundation will live on otherwise the foundation will be terminated due to lack of available assets and due to the fact that the purpose cannot be fulfilled in this context.

Foundation that pursues illegal purposes or that is seen to have engaged in illegal activities later on and whose purpose cannot be changed is terminated through court decision. Basic principle for the foundations is protection of foundations legal entity, so pursuing illegal purposes will not be enough for termination and not being able to change the purpose will also be sought.

The assets of the foundation that is terminated will be liquidated by the liquidation board and then they will be assigned. The assets of the foundation that is terminated by itself will be transferred based on the provisions in the notarial deed and if there is no such provision, they will be transferred to a foundation with a similar purpose through judge decision. The assets of the foundations that are terminated through court decision will be transferred to the Directorate General of Foundations.

Keywords: Foundation, wind up, assets, liquidation, transfer.

GİRİŞ

Gerçek veya tüzel kişilerin, yeterli hak ve/veya malları sürekli ve belirli bir amaca özgülemeleriyle oluşan mal topluluklarına¹ vakıf adı verilir (TMK² m. 101/I). Mevcut mallar vakfedilebileceği gibi gerçekleşmiş veya gerçekleşeceği anlaşılan her türlü gelir de belirli amaç için özgülenebilir (TMK m. 101/II).

Ekonomik açıdan toplumda oluşan katmanlar arasında köprü vazifesi görmesi, yardımlaşma ve dayanışma duygularını kurumsallaştırması vakfı, diğer tüzel kişilerden ayırmakta ve sosyolojik açıdan çok önemli bir konuma getirmektedir. Kökleri Avrupa hukuk sistemlerinden doğmayan vakıf, oluşumunu İslâm ve Türk hukukunda tamamlamıştır³.

Her bir safhası büyük bir önemi haiz olan bu kurumun “sona ermesi” aşaması, bu çalışmanın inceleme konusunu oluşturmaktadır. Bu çerçevede sona erme nedenleri ve sona erdikten sonra malların özgülenmesi değerlendirilecektir. Ağırlıklı olarak Türk mevzuatı ve yargı kararları açısından meseleler ele alınmakla birlikte uygun düşüğü ölçüde yabancı hukuk sistemleri ile mukayese yapılacaktır.

¹ TMK'nın “*Vakıflarda üyelik olmaz.*” (m. 101/III) hükmünü Anayasa Mahkemesi, 17.4.2008 tarih ve 2005/14 E., 2008/92 K. sayılı kararı ile iptal etmiştir: RG. 28.6.2008, S. 26920. Mahkeme, ilgili hükmün Anayasa'nın 2., 13. ve 33. maddelerine aykırı olduğu gerekçesi ile bu kararı vermiştir. Hâl böyle olmakla birlikte, vakıfların mal topluluğu olduğu yönündeki hüküm ise varlığını sürdürmektedir (TMK m. 101/I). Mal topluluğu olarak vasıflandırılan bir tüzel kişiye üye olmak çelişkili bir durumdur. Zira vakfın üye kabul etmesi ve bunun sonucunda oluşturulacak genel kurulun, vakıf senedinde değişiklik yapma imkânı ortaya çıkar. Bu durum ise kurucu iradeye saygısızlık anlamına gelir. Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu bu kararın vakıf hukukuna aykırı olduğunu düşünüyoruz. Aynı görüşte ve ayrıntılı bilgi için bkz. GÜRZUMAR, Osman Berat: “*Türk Medenî Kanunu'nun “Vakıflarda üyelik olmaz.” Hükmünü İptâl Eden Anayasa Mahkemesi Kararı Hakkında*”, Halûk Konuralp Anısına Armağan, Ankara 2009, s. 523 – 547, 539 vd.

² RG. 8.12.2001, S. 24607.

³ KÖPRÜLÜ, M. Fuad: **İslâm ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi**, B. 2, Ankara 2005, 299; ÖZTÜRK, Nazif: **Elmalılı M. Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar**, Ankara 1995, 6 vd.; ÖZKAYA, Eraslan: **Eski Vakıf Hukuku**, Ankara 2012, 20.

I. VAKFI SONA ERDİREN NEDENLER

Vakıf, kendiliğinden ve mahkeme kararı ile olmak üzere iki şekilde son bulur. Şimdi sırasıyla bu hâlleri inceleyeceğiz.

A. Vakfın Kendiliğinden Sona Ermesi

Amacın gerçekleşmesinin olanaksız hâle gelmesi ve mevcut amacın değiştirilmesinin mümkün olmaması vakfı kendiliğinden sona erdirir (TMK m. 116/I).

Derneklerde “*amacın gerçekleşmesi*”ni kendiliğinden sona erme nedeni olarak hükme bağlayan (TMK m. 87/I) kanun koyucu, vakıflar için böyle bir düzenlemeye gitmemiştir. Kanun koyucunun bu şekilde hüküm ihdas etmesinin bilinçli boşluk mu bilinçsiz boşluk mu olduğunun incelenmesi gerekir. Şöyle ki, bir husus kanun koyucu tarafından bilerek ve isteyerek düzenlenmemiş ise bilinçli boşluk, kanun koyucunun isteği dışında meydana gelen eksiklik ise bilinçsiz boşluk olarak nitelendirilir⁴. Derneklerde, “*amacın gerçekleşmesi*”nin kendiliğinden sona erme nedeni olduğu açıkça belirtildiği hâlde vakıflarda bu hükmün koyulmamasının bilinçli boşluk olduğu kanaatindeyiz. Zira genel olarak belirli ve ortak bir amacın tüzel kişinin varlık nedeni sayılması (TMK m. 47) karşısında vakıflar için bu durumun kendiliğinden sona erme nedeni kabul edilmesi doğal bir sonuç olacağı için açık bir hükme gidilmemiş olabilir. Ancak bu sonuç da, derneklerde yer alan açık hükmü anlamsız hâle getirmektedir. Zira aynı sonuç dernekler için de kabul edileceğinden, bu ifade gereksiz bir tekrar hâline gelecektir.

Kanun koyucunun bu bilinçli boşluğu bırakmasının bir diğer nedeni de vakıflarda “*amacın gerçekleşmesi*”nin ihtimal dâhilinde olmaması düşüncesi olabilir. Daha açık anlatımla, derneklerin amacının süreklilik arz etmesi gerekmemeyle birlikte (TMK m. 56/I) vakıfların sürekli⁵ bir

⁴ EDİS, Seyfullah: **Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri**, B. 6, Ankara 1997, 133; OĞUZMAN, M. Kemal/BARLAS, Nami: **Medenî Hukuk, Giriş Kaynaklar Temel Kavramlar**, B. 18, İstanbul 2012, 103 vd.

⁵ “... Sürekliliği bulunmayan ve bunu sağlayacak herhangi bir hukukî alt yapıya sahip olmayan yardım veya hayır kuruluşunu vakıf saymak imkânsızdır...”: Y. 18. HD 8.6.2009 T., 2009/5562 E., 2009/6100 K. (yayımlanmamış karar).

amaç için kurulması zorunluluğu vardır (TMK m. 101/I). Süreklilik arz eden bir amacın gerçekleşmesi olanaksız gibi gözükmeyle birlikte, bu değerlendirme isabetli değildir. Şöyle ki, süreklilikten kasıt amaç değil, amaca ulaşma doğrultusunda yapılacak faaliyetlerdir⁶. Konuyu bir örnekle açıklayacak olursak, tarihte yer alan belirli bir medeniyeti aydınlatma vakfı, süreklilik unsurunu barındırmaktadır. Zira bu amaç doğrultusunda tüm verilere ulaşılması, elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve gerekli tâhlillerin yapılması süreklilik arz eden bir faaliyetler bütünüdür. Söz konusu vakıf, bu medeniyetin siyasî, ekonomik, sosyolojik, hukukî ve diğer tüm özelliklerini tarihsel belgelerle ortaya koyduğu zaman amacını gerçekleştirmiş olacaktır⁷. Bu hâlde, amacına ulaşan vakfın varlığını sürdürmesi anlamsız hâle gelecektir. Alman hukukunda da amacın gerçekleşmesi sona erme nedeni olarak kabul edilmiştir⁸. Yukarıdaki değerlendirmeler ışığında, kanun koyucunun “*amacın gerçekleşmesi*”ni kanuna eklemesi, ilgili sonuca doğal olarak ulaşılacağı tespiti karşısında ise derneklerde yer alan bu düzenlemenin de gereksiz olması nedeniyle yürürlükten kaldırılması gerektiği kanaatindeyiz.

Mevcut mal⁹ ve hakların amaca ulaşma doğrultusunda yetersiz hâle gelmesi¹⁰, fiilî veya hukukî engeller, amacın gerçekleşmesinin olanaksız

⁶ ÖĞÜZ, Tufan: **Türk Hukukunda Vakıf Tüzel Kişiliğinin Hukukî Esasları**, İstanbul 2007, 3.

⁷ Kanseri hastalığı ile mücadele amacıyla kurulmuş olan bir vakıf da, bu hastalığın tedavisi bulunduğu zaman amacını gerçekleştirmiş ve bu suretle kendiliğinden son bulmuş olacaktır: İŞERİ, Ahmet: **Türk Medenî Kanununa Göre Vakıf (Tesis)**, Ankara 1968, 218.

⁸ WIGAND, Klaus/HEUEL, Markus/STOLTE, Stefan/HAASE-THEOBALD, Cordula: **Stiftungen in der Praxis, Recht, Steuern, Beratung**, B. 3, Heidelberg 2011, 70.

⁹ Vakfın konusu olan mal, vakfın üç kurucu unsurundan en önemlisidir. Diğer unsurlardan birincisi, vakfı yapan kişi ve bunun irade beyanı; ikincisi ise vakfın temin edeceği fayda ve bundan yararlanacaklardır: Y. 18. HD 8.6.2009 T., 2009/5562 E., 2009/6100 K. (yayımlanmamış karar). Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. AKİPEK, Jale G./AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ KARAMAN, Derya: **Türk Medenî Hukuku, Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, 6098 Sayılı Yeni Borçlar Kanununa Uyarlanmış**, C. I, B. 9, İstanbul 2012, 668 vd.; HATEMİ, Hüseyin/KALKAN OĞUZTÜRK, Burcu: **Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler – Tüzel Kişiler)**, İstanbul 2013, 106 vd.; OĞUZMAN, M. Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY – ÖZDEMİR, Saibe: **Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)**, B. 12, İstanbul 2012, 337 vd.

hâle gelmesinin en tipik örnekleridir¹¹. Amacın gerçekleşmesi objektif veya subjektif yönden olanaksız hâle gelebilir¹². Belirli bir kişinin, soyağacından gelen kişilerin eğitimi amacıyla kurduğu bir vakıf, bu kişiye soy bağı ile bağlı olan herkesin ölümü hâlinde, amacının objektif yönden olanaksızlaşması nedeniyle son bulur¹³. Aynı örnekten devam edecek olursak, bu kişinin hısımları yaşamakla beraber, özgülenen malların çeşitli nedenlerle değerini kaybetmesi ve bu suretle amacı gerçekleştirmede yetersiz kalması ihtimalinde amaç subjektif olarak olanaksız hâle gelir¹⁴.

Amacın gerçekleşmesinin olanaksız hâle gelmesi, vakfın sona ermesi için gerekli olmakla birlikte yeterli değildir. Zira bu durumda mevcut amacın değiştirilmesinin mümkün olmaması şartı da aranır. Amacının veya mallarının mahkeme kararıyla değiştirilmesi ile vakfın varlığını devam ettirebilme olanağı var ise (TMK m. 113), kendiliğinden sona erme hükümleri uygulanmaz. Amacın veya malların değiştirilebilmesi için yönetim organı veya denetim makamının mahkemeye başvurusu üzerine diğerinin yazılı görüşünün alınması gerekir (TMK m. 113). Vakıflarda denetim makamı ile kastedilen Vakıflar Genel Müdürlüğüdür (VK¹⁵ m. 3). BGB, yönetimin görüşüne başvurulması kaydıyla, vakfın amacını değiştirme görevini ilgili Devlet Kurumuna vermiştir (§ 87).

¹⁰ Yargıtay, acz hâlinde bulunan vakıflar için geçici tedbirler alınmasının yeterli olmadığına karar vermiştir. İlgili karara göre, "... *dava açıldıktan sonra vakfın dağılmasını önlemek için bir miktar bağış toplanması onun bu özelliğini değiştirmeye yetmez. Bir vakfın hukukî varlığını ve işlevlerini sürdürmesi, başkalarının insaf ve merhametine bağlı bulunan bağışlarla sağlanamaz...*": Y. 18. HD 25.9.2001 T., 2001/6687 E., 2001/7791 K. (EM, Ali: **Türk Hukuk Sisteminde Vakıflar**, B. 2, Ankara 2011, 665).

¹¹ WIGAND/HEUEL/STOLTE/HAASE-THEOBALD, 70; Y. 18. HD 25.9.2001 T., 2001/6687 E., 2001/7791 K. (EM, 665).

¹² ÖZSUNAY, Ergun: **Medenî Hukukumuzda Tüzel Kişiler**, B. 5, İstanbul 1982, 458; AKÜNAL, Teoman: **Türk Medenî Hukukunda Tüzel Kişiler**, İstanbul 1995, 142.

¹³ İŞERİ, 218.

¹⁴ ALTAŞ, Hüseyin: "**Türkiye'de 1926-1967 Dönemi Arasında Vakıf Sistemi**", Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu, Ankara 2004, s. 87-98, 97; ÖZSUNAY, 458; İŞERİ, 219.

¹⁵ 20.2.2008 tarih ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu için bkz. RG. 27.2.2008, S. 26800.

Vakıf senedinde yer alan hükümler de vakfın kendiliğinden son bulmasına yol açabilir. Şöyle ki, vakfedenin vakfı belli bir süreye bağlaması ve bu sürenin sona ermesi ya da bozucu koşulu hükme bağlaması ve bu koşulun gerçekleşmesi de vakfı kendiliğinden sona erdirir¹⁶.

Sona eren vakfın sicilden silinmesi için mahkemenin karar vermesi gerekir (TMK m. 116/I). Mahkemenin buradaki kararı sona erme anlamında tespit, sicilden silinme anlamında ise kurucu nitelik taşıır¹⁷. eMK’da olmayan mahkeme kararı (m. 81/A), sicilden silinmenin yargısal denetim altında gerçekleştirilmesi amacıyla hükme eklenmiştir (TMK madde gerekçeleri). Bu hâlde mahkemeye başvurma yetkisi konusunda mevzuatımızda herhangi bir hüküm yer almamaktadır¹⁸. Ortaya çıkan bu hukuk boşluğunu¹⁹ hâkim hukuk yaratarak çözecektir (TMK m. 1/II). Bu boşluk ile karşılaşan hâkimin, “*her ilgili*”ye bu yetkiyi tanıması gerektiğini düşünüyoruz. Her ilgili ifadesinden yönetim organı ve/veya denetim makamının yanı sıra söz konusu vakıftan istifade eden kişiler ile Cumhuriyet Savcısını da anlamak gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca eski düzenleme çerçevesinde, tespit kararını verecek olan mahkemenin yönetim organı ve/veya denetim makamının görüşünü²⁰ alması gerektiğini düşünüyoruz.

¹⁶ BALLAR, Suat: **Yeni Vakıflar Hukuku**, İstanbul 1991, 156; ÖZSUNAY, 457; İŞERİ, 222 vd.; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, 390.

¹⁷ Bu noktada şu hususun önemle vurgulanması gerekir. Her iki hâlde de vakfın sicilden silinmesi işlemi tespit niteliğindedir. Kurucu nitelik taşıyan mahkeme kararıdır: İŞERİ, 249. Bu değerlendirme, birazdan inceleyeceğimiz mahkeme kararı ile son bulma hâlini de kapsar.

¹⁸ Türk Medenî Kanunu Hükümlerine Göre Kurulan Vakıfların Tescil ve İlânı Hakkında Tüzük (RG. 26.4.2013, S. 28629) ile yürürlükten kaldırılan (m. 8) Türk Medenî Kanunu Hükümlerine Göre Kurulan Vakıflar Hakkında Tüzük (RG. 21.8.1970, S. 13586) uyarınca yönetim organı veya denetim makamı bu konuda yetkilendirilmiş idi (m. 30).

¹⁹ Uyuşmazlığın çözümünün kanunda ve örf âdetde yer almaması durumudur: EDİS, 123.

²⁰ “...*Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından mahkemeye sunulan dava dilekçesi usulüne uygun şekilde davalı vakfa tebliğ edilmeden ve dolayısıyla davalının davaya karşı diyecekleri sorular kendisine savunma hakkı tanınmadan davanın sonuçlandırıldığı ve gerekçeli kararın tebliği üzerine davalı vakfın davadan haberdar olup temyiz yoluna başvurduğu...dava dilekçesinin usulüne uygun şekilde davalı vakfa tebliği yapılarak taraf teşkili sağlandıktan sonra ...düşünülmemiş olması doğru görülmüştür...*” Y. 18. HD 26.9.2005 T., 2005/7167 E., 2005/8238 K. (EM, 662). Aynı şekilde Yargıtay

Vakfın bu hâlde kendiliğinden değil mahkeme kararı ile son bulacağı yönünde kararlar²¹ veren Yargıtay, son zamanlarda bu anlayışını değiştirmiştir²². Bu değişimin isabetli olduğunu düşünüyoruz. Zira TMK, amacın gerçekleşmesinin olanaksız hâle gelmesi ve değiştirilmesinin de mümkün olmaması durumunun vakfın kendiliğinden sona ermesi nedeni olduğunu açıkça hükme bağlamıştır. Kanun koyucunun buradaki iradesinin doğru olduğunu düşünüyoruz. Zira vakıf bu hâlde varlık nedenini kaybetmiş ve bu suretle hukukî kişiliğini sürdürmesi anlamsız hâle gelmiştir. Bu bağlamda, mahkemenin vereceği karar tespit niteliğinde olacaktır.

Alman hukukuna göre, hukuka uygun olarak kurulan bir vakıf, kamu kurumunun kararı olmadan son bulmaz. Ayrıca toplumsal huzurun (gemeinwohl) bozulması da sona erme nedeni olarak hükme bağlanmıştır (BGB § 87). Ayrıca, vakıf senedinde hüküm altına alınmak kaydıyla bir vakfın kendine son vermesi de mümkündür (StiftG HH § Abs. 2)²³.

VGM'nin yazılı görüşünün de alınması gerektiği yönünde de karar vermiştir: “...*Vakfın dağıldığının tespitine ilişkin açılan davalarda ...Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün dava hakkında yazılı düşüncesinin alınması gerektiğinin düşünülmemesi doğru görülmemiştir...*”: Y. 18. HD 25.6.2012 T., 2012/6169 E., 2012/7758 K.: (yayımlanmamış karar).

²¹ “...*Yasada vakfın dağılmış olması kendiliğinden gerçekleşecek bir olgu olarak gösterilmiş ise de, uygulamada bu hususun mahkeme kararına bağlanması aranmaktadır...*”: Y. 18. HD 17.2.2003 T., 2003/187 E., 2003/778 K.: <http://www.hukukdairesi.com/onsekizinci_hukuk_dairesi/yargitay_karari/2003/778.html>, (6.6.2013).

²² “...*Davanın 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 116. maddesine göre vakfın sona erdiğinin (dağıldığının) tespiti olarak açıldığı ve mahkemeye de bu şekilde değerlendirilip kabul edildiği hâlde, başka bir kavram ve hukukî sonuçları olan vakfın dağıtılmasına karar verilmesi doğru değil ise de, bu yanılginın düzeltilmesi yeniden yargılama yapılmasını gerektirmediğinden, hüküm fıkrasının, birinci paragrafının ikinci satırındaki “dağıtılmasına” sözcüğünün metinden çıkartılarak yerine “sona erdiğinin (dağıldığının) tespitine” ibaresinin eklenmek suretiyle hükmün düzeltilmesine...*”: Y. 18. HD 22.2.2010 T., 2009/12678 E., 2010/2466 K. (EM, 658). Aynı doğrultuda bkz. Y. 18. HD 8.2.2010 T., 2009/11934 E., 2010/1470 K. (EM, 559-560).

²³ WIGAND/HEUEL/STOLTE/HAASE-THEOBALD, 70.

Türk hukukunda kendiliğinden sona erme nedeni olarak sayılan bu hâller hâlen tasarı²⁴ niteliği taşıyan Avrupa Vakfında²⁵ yönetim kurulunun karar vereceği durumlar olarak hükme bağlanmıştır. Yönetim kurulunun kararı ile sona erme nedenleri tasarıda, AV'nin amacını gerçekleştirmesi veya gerçekleştirmesinin olanaksız hâle gelmesi, belirli sürenin sona ermesi, malvarlığının tamamını kaybetmesi olarak ifade edilmiştir. Bu nedenler gerçekleştiğinde yönetim kurulunun sona ermeye dair bu kararını denetim makamının²⁶ onayına sunması gerekir (m. 43.1).

²⁴ 8.2.2012 Tarihli COM(2012) 35 final 2012/0022 (APP) Sayılı “*Proposal for a Council Regulation on the Statute for a European Foundation (FE)*” Düzenleme (Tüzük), çalışmamızın bundan sonraki bölümlerinde “*AV Tasarısı*” şeklinde ifade edilecektir.

²⁵ Avrupa Vakfı ilk olarak, Hamburg’da bulunan Karşılaştırmalı ve Uluslararası Özel Hukuk alanında faaliyette bulunan *Max Planck* Enstitüsü ile Heidelberg Sosyal Yatırım Merkezinden oluşan Konsorsiyum tarafından 2008 yılında tamamlanarak yayımlanan fizibilite çalışmasıdır. Daha sonra bu fikir Avrupa Komisyonu tarafından 8.2.2012 tarihinde son taslak hâline getirilmiştir.

Avrupa Komisyonunun açıklayıcı bilgi notunda, Avrupa Vakfının kuruluş amacını ifade etmek üzere şu beyanlara yer verilmiştir. Vakıflar Avrupa Birliğinde ve özellikle de sivil toplumda önemli bir rol oynamaktadırlar. Birçok alandaki çeşitli aktivitelerinden dolayı Birliğin önemli değerleri ve amaçlarına katkı sağlamaktadırlar. İnsan hakları, azınlıkların korunması, çalışma ve sosyal ilerleme, çevrenin korunması ve geliştirilmesi, bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin geliştirilmesi vakıfların etkilediği hedefler olarak sayılabilir. Bu bağlamda, Avrupa 2020 stratejisinin ortaya koyduğu rasyonel, sürdürülebilir ve kapsamlı büyüme amacına ulaşılmasında vakıflar önemli katkılar sağlayacaktır. Bunun yanı sıra, Avrupa projesinde vatandaşlar ve sivil toplum vakıflar sayesinde aktif katılım sağlayacaktır. Hâl böyle olmakla birlikte, faaliyetlerinin AB içinde çeşitli engellerle karşılaşma olasılığı vardır. Şöyle ki, vakıflar AB içinde fonlarını verimli bir şekilde sınır ötesine aktaramamaktadırlar. Zira sınır ötesi faaliyetlerde, farklı ulusal hukukların yasal ve idari düzenlemeleri nedeniyle zorluklarla karşılaşılmaktadır.

Avrupa ortak pazarında vakıfların tesisi ve faaliyetlerini yürütmesi hususunda yasal bir zemin oluşturulmak istenmesi nedeniyle bu taslak ortaya çıkmıştır. Vakıfların kişisel fonlarını kamusal fayda sağlamak amacıyla AB içinde sınır ötesi aktarmaları ortak bir düzenleme ile kolaylaşacaktır. Bu çerçevede maliyetlerinin azalması nedeniyle vakıflar kamu yararına daha fazla finansman sağlayacak ve böylece Avrupa vatandaşlarının genel çıkarı ve AB Ekonomisi üzerinde bütün olarak olumlu bir etki yapacaktır. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0035:FIN:EN:PDF>> (30.4.2013).

²⁶ Tüm üye devletlerin, kendi sınırları içinde tescilli olan AV’lerin denetimi amacıyla bir denetim makamı belirlemeleri ve Avrupa Komisyonunu durumdan haberdar etmeleri gerekir (AV Tasarısı m. 45). Denetim makamının başlıca görevi yönetim organının işlemlerinin AV iç düzenlemesine, bu Tasarıya ve uygulanacak ulusal hukuk hükümlerine uygunluğunu sağlamaktır (AV Tasarısı m. 46/1).

B. Vakfın Mahkeme Kararı ile Sona Ermesi

Yasak amaç güttüğü ya da yasak faaliyetlerde bulunduğu sonradan anlaşılan veya amacı sonradan yasaklanan²⁷ vakfın amacının değiştirilmesinin olanaksız olması hâlinde vakıf mahkeme kararı ile sona erdirilir (TMK m. 116/II). Yasak amaç, vakfın sona ermesi için yeterli değildir, bu amacın değiştirilememesi de gereklidir. Bu durumlarda, mahkemeye başvurma yetkisi denetim makamı veya Cumhuriyet Savcısındadır (TMK m. 116/II)²⁸. Vakfa son verme hususunda görevli Asliye Hukuk Mahkemesi²⁹ (HMK³⁰ m. 2) evrak üzerinden inceleme yapamaz, duruşmalı olarak karar vermek zorundadır (TMK m. 116/II). Çekişmesiz yargı usulünün uygulanacağı bu davalarda duruşma yapılmasının nedeni, vakfa savunma yapma imkânı sağlamaktır³¹.

Cumhuriyetin Anayasa ile belirlenen niteliklerine, Anayasanın temel ilkelerine³², hukuka, ahlâka, adaba, millî birliğe ve menfaatlere³³ aykırı nitelik taşıyan, belli bir ırk veya cemaat mensuplarını destekleyen³⁴

²⁷ Eğitim amacıyla faaliyette bulunan bir vakıf, Devletin eğitim tekeli eline alması durumunda sonradan yasaklanan amaç güden konuma ulaşacaktır: İŞERİ, 220; BALLAR, 158.

²⁸ MK'nın ilk hâlinde her ilgilinin de mahkemeye başvurma yetkisi vardı (m. 81). 903 sayılı Kanun ile değiştirilen ve günümüzde de aynı şeklini devam ettiren düzenleme doğrultusunda, ilgililer denetim makamını veya Cumhuriyet Savcısını bu konuda harekete geçirebilirler.

²⁹ Yetkili mahkeme ise ilgili vakfın yerleşim yerinin bulunduğu yer mahkemesidir: İŞERİ, 221.

³⁰ RG. 4.2.2011, S. 27836.

³¹ İŞERİ, 222; ÖZSUNAY, 460; AKÜNAL, 143.

³² “Laiklik ve Anayasal düzen karşıtı eylemler, Tevhid-i Tedrisat Kanununa muhalefet, siyasi amaçlı faaliyetlerde bulunmak, izinsiz kurban derisi toplamak, yasak yayın bulundurmak, 8 yıllık eğitimi protesto etmek ve Kur'an kursu açmak” yasak amaç olarak nitelendirilen eylemler olarak mahkeme kararlarında yer almıştır: TBMM Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu, 1174. “... Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk ilkelerine, laik ve demokratik dünya görüşüne karşı çıkan, millî bayramları yeren...” ifadeleri de yargı kararlarında hukuku ihlâl eden eylemler olarak tanımlanmıştır. Örnek olarak bkz. Y. 18. HD 16.2.2004 T., 2003/7556 E., 2004/957 K. (yayımlanmamış karar)

³³ Millî birlik ve millî menfaat olgularının vakfın amacı ve faaliyetlerinin hukukîliği konusunda dikkate alınmasına ilişkin bkz. Y. 18. HD 16.2.2004 T., 2003/7556 E., 2004/957 K. (yayımlanmamış karar).

³⁴ “münhasıran... cemaatine mensup kişileri destekler niteliktedir. Yukarıda belirtildiği üzere, senedin “Vakfın Amacı” başlığını taşıyan 3. maddesinde ... inancına mensup kişilerin dinî ihtiyaçlarını karşılamak yanında, salt bu inançtaki kişilere “her türlü maddî ve manevî desteği sağlayarak, yardıma muhtaç olanları ile doğal afetlere maruz

amaçlar “*yasak*” olarak kabul edilecektir (TMK m. 101/III). Ayrıca Anayasa’da vakfı kurma hürriyetinin sınırları olarak belirlenen, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması ilkelerini (Anayasa m. 33/III, VII) vakfın varlığını sürdürmesinde de arayabiliriz.

Vakfın illegal örgütlenmesi de mahkeme kararı ile sona erme nedenleri arasında yer alır. İlegal örgütlenmeden kasıt, VGM’den izin alınmadan ve hatta VGM’yi bilgilendirmeye dahi gerek duyulmadan birimler (şube, temsilcilik, yurt, pansiyon vb.) açılmasıdır (VK m. 5/III)³⁵.

Vakıflar, yönetim organları aracılığıyla iradelerini dış dünyaya açıklarlar (TMK m. 50/I). Hukukî işlemleri ve diğer bütün fiilleriyle vakfı borç altına sokan yönetim organının kusurları nedeniyle kişisel sorumluluğu saklıdır (TMK m. 50/II, III). Bu çerçevede, bir vakfın yasak amaç güdüp gütmeyeceği yönetim organının söylemleri ve/veya hareketleri ile tespit edilecektir. Başka bir anlatımla, vakfın bir üyesi tarafından yapılan bir beyan ve/veya eylem vakfa atfedilemeyecek, ilgili şahsın kişisel sorumluluğu olarak değerlendirilecektir. Hâl böyle olmakla birlikte, bir üyenin vakıf içinde, vakfın düzenlediği bir toplantı, seminer ve panel gibi bir etkinliğinde sarf ettiği yasak sözler, bu ortamı ve zemini hazırlayan vakıf tüzel kişiliğinin de sorumluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Keza vakıf tarafından tertip edilen bir toplantıda üçüncü kişilerin yaptığı konuşmalar da vakfın sorumluluğunu gündeme getirebilir. Ezcümle, bizzat vakıf tarafından yapılan yasak eylemlerin yanı sıra vakfın organize ettiği faaliyetlerde ortaya çıkan hukuksuzluk da buna neden olan, bunu

kalanlarının yaşamlarının normalleştirilmesine yardımcı olacak her türlü maddî ve manevî destek hizmeti sunmaktır” denilmek suretiyle vakfın amacının belli bir cemaati (münhasıran ... inancında olan kişileri) desteklemek olduğunu açıkça ortaya koymaktadır...vakfının yasak amaç nedeniyle kapatılmasına...” Y. 18. HD 22.11.2001 T., 2001/9599 E., 2001/10706 K. (yayımlanmamış karar). Bununla birlikte, Türkiye’de yaşayan çeşitli inanç mensuplarının, dinî inanç ve ibadet hak ve hürriyetlerini kullanabilmeleri için ibadet yerlerini yapmaları veya yapturmaları, eğitsel, sosyal ve kültürel açıdan gerekli çalışma ve faaliyetlerde bulunmaları ve bu amaçlar için de vakıf kurmaları mevzuatımıza uygundur.

³⁵ Y. 18. HD 16.2.2004 T., 2003/7556 E., 2004/957 K. (yayımlanmamış karar).

engellemeyen, bunun devamını aktif/pasif bir şekilde sağlayan vakfın sorumluluğu bağlamında değerlendirilir³⁶.

Anayasa m. 33/IV'te hükme bağlanan "... siyasî amaç güdemeler, siyasî faaliyette bulunamazlar, siyasî partilerden destek göremez ve onlara destek olamazlar, sendikalarla, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçla ortak hareket edemezler" ifadesi (m. 33/IV), 4121 sayılı Kanun³⁷ ile yürürlükten kaldırılmıştır. Bu değişikliğe paralel olarak, eMK'da yer alan "... siyasî düşünce... desteklemek gayesi ile kurulmuş olan vakıfların tesciline karar verilemez." hükmü (m. 74/II) de TMK'da bulunmamaktadır (m. 101/IV). Sonuç olarak, vakfın siyasî amaç gütmesi yasak amaç kategorisinde yer almamaktadır. Siyasî faaliyet gütmeye, belirli ve sürekli amaç kıstasına aykırı değildir. Ancak bu sonuçla birlikte kanunda örtülü boşluk³⁸ meydana geldiğini düşünüyoruz. Şöyle ki, belli bir ırk veya cemaat mensuplarını desteklemek amacıyla vakıf kurulamayacağı (TMK m. 101/IV) ilkesi, vakıf siyasî faaliyet yapabilir sonucu ile çelişmektedir. Daha açık anlatımla, insan kalabalığı, topluluk anlamına gelen "*cemaat*" mensuplarının desteklenmesi ile belli bir topluluğu ifade etmek üzere kullanılan "*siyasî görüş, siyasî parti*"nin desteklenmesi arasında fark aramak tasavvur gücünün zorlanmasıdır. Belli bir siyasî partinin veya bu partiye gönül vermiş kişilerin menfaatleri için vakıf kurulabilecek iken belli bir inanç için bir araya gelen insanların ortak menfaatleri için vakıf kurulamaması Anayasa'nın eşitlik ilkesini (m. 10) ihlâl etmektedir. Son tahlilde, vakfın siyasî amaç güdebilmesi sonucu karşısında, çalışmamızın önceki bölümünde değindiğimiz³⁹, belli bir inancı destekleme ve bu inançta olan kişilerin menfaatlerini korumayı amaç edinen vakfın yasak amaç güttüğüne ilişkin yargı kararını doğru bulmuyoruz. Aksi hâlde belli illeri hedef alan, sadece o ilin nüfusuna

³⁶ Aynı anlamda olmak üzere bkz. Y. 18. HD 16.2.2004 T., 2003/7556 E., 2004/957 K.: Yayınlanmamış karar.

³⁷ 4121 sayılı Kanun, 23.7.1995 tarihinde kabul edilmiştir: RG. 26.7.1995, S. 22355.

³⁸ Bir kuralın yorumu ile ulaşılan sonucun doğruluk ve güven ilkesini ihlâl etmesi, hakkın kötüye kullanılması niteliği taşıması örtülü boşluk olarak ifade edilir. Daha açık anlatımla, bir kuralın aynı değer ve güçte başka bir kural ile çelişki içermesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. EDİS, 134-135.

³⁹ Bkz. 34 No'lu dipnot.

kayıtlı olan öğrencilere burs veren vakıfların da kapatılması gerekmektedir.

Avrupa Birliğinde plânlanan AV’lerde ise denetim makamı, yönetim kurulunun kendisine tanınan yetki doğrultusunda AV’yi sona erdiren işlemi gerçekleştirmemesi ya da AV’nin kendi iç düzenlemesini, AV Tasarısı hükümlerini veya ulusal hukuku sürekli olarak ihlâl etmesi hâllerinde yetkili mahkemede dava açmak suretiyle AV’nin tasfiyesini talep edebilir (AV Tasarısı m. 43/II).

Alman hukuku, vergiden kaçmak amacıyla kamuya yararlı vakıf görünümü alan ve kamuya yararlı olmakla birlikte mallarını bu amaç doğrultusunda özgülemeyen vakıfların mahkeme kararı ile son bulması yönünde uygulama geliştirmiştir⁴⁰.

İsviçre hukukunda amacın hukuka ve/veya ahlâka aykırı hâle gelmesi durumunda yetkili federal veya kanton makamı talep üzerine ya da kendiliğinden vakfın sona ermesine karar verebilir (ZGB § 88/I). Aile ve kilise vakıflarının bu gerekçe ile sona ermesi ise sadece mahkeme kararı ile mümkündür (ZGB § 88/II)⁴¹.

C. Vakfedenin Mirasçılarının ve/veya Alacaklılarının Açacakları Dava ile Vakfın Sona Ermesi

Vakfedenin mirasçıları ile alacaklıları, bağışlamaya ve ölüme bağlı tasarruflara ilişkin hükümler uyarınca dava açmak suretiyle vakfa son verebilirler (TMK m. 108). Şimdi bu durumları sırasıyla inceleyeceğiz.

1. Vakfedenin Mirasçılarının Dava Açması

Vakfedenin mirasçıları iptal ve/veya tenkis davası açmak suretiyle vakfa doğrudan veya dolaylı olarak son verebilirler.

Vakfi kuran ölüme bağlı tasarrufta⁴² iptal nedenleri (TMK m. 557) varsa menfaati bulunan mirasçı veya vasiyet alacaklısı iptal davası açabilir

⁴⁰ WIGAND/HEUEL/STOLTE/HAASE-THEOBALD, 103.

⁴¹ Hollanda Medenî Kanunu, vakfın kanunda öngörülen tanıma uygun olmamasını mahkeme kararı ile sona erdirmeye nedeni olarak hükme bağlamıştır: ÖZSUNAY, Ergun: “*Bazı Kara Avrupası Hukuklarında ve “Common Law”da Vakıflar ve AB “Avrupa Vakfı” Projesi*”, Vakıflar Genel Müdürlüğü Semineri, 15.

⁴² Vakıf, şekli anlamda ölüme bağlı tasarruflardan hem vasiyet hem de miras sözleşmesi yolu ile kurulabilir. Nitekim 743 sayılı MK’da yer alan “*Vakıf, resmî senetle veya vasiyet*

(TMK m. 558/1). Örneğin vakfeden ayırt etme gücüne sahip olmadığı bir esnada (TMK m. 557/1) ölüme bağlı tasarruf düzenlemiş ve malvarlığının belli bir bölümünü belli bir amaca özgülemiş ise mirasçuları ya da vasiyet alacaklısı iptal davası açma hakkına sahiptir. Mahkemenin iptal kararı vermesi hâlinde, vakıf, kuruluş nedenini kaybeder ve böylelikle kendiliğinden son bulur.

Mirasçıların açabileceği bir diğer dava da tenkis davasıdır. Vakfedenin sağlararası işlem (resmî senet) veya ölüme bağlı tasarruf yoluyla kurduğu vakıflarda, özgülenen mallar nedeniyle saklı paylarının karşılığını alamayan mirasçıların (TMK m. 506) tenkis davası açma hakları vardır (TMK m. 560 vd.). Vakfî kuran hukukî işlemin resmî senet olması ve bunun da tenkise tâbi karşılıksız kazandırmalar (TMK m. 565/3-4) arasında bulunması hâlinde mirasçılar tenkis davası açabilirler. Vakfın ölüme bağlı tasarruf yolu ile kurulması durumunda da mirasçıların tenkis davası açmaları mümkündür. Kısacası, vakfî kuran hukukî işlem resmî senet de olsa, ölüme bağlı tasarruf da olsa tenkis davasına konu olabilir. Tenkis davası sonucunda karşımıza iki ihtimal çıkar: Birinci ihtimalde, vakfa özgülenen malvarlığı değeri tamamen terekeye döner. Bu sonucun gerçekleşmesi, vakfın kurucu unsurlarından birini kaybetmesine yol açar ve mahkeme kararı üzerine vakıf kendiliğinden sona erer. İkinci ihtimalde, vakfa özgülenen malvarlığı değeri hakkında tamamen değil kısmen tenkis kararı verilebilir. Bu ihtimalin iki sonucu vardır: Tenkis sonucunda geriye kalan malvarlığının vakfın amacını gerçekleştirmesini olanaksız hâle getirmesi hâlinde vakıf doğal olarak kendiliğinden son bulur; amacın gerçekleşmesine olanak sağlaması durumunda ise kalan mevcut mallarla vakıf faaliyetine devam edecektir.

Vakfedenin mirasçıları tarafından açılan iptal ve tenkis davalarında, her ne kadar mahkeme kararı neticesinde vakıf sona eriyor olsa da, bu durumları, amacın gerçekleşmesinin olanaksız hâle gelmesi nedeniyle kendiliğinden son bulma olarak kabul etmemiz gerekmektedir. Zira

yolu ile kurulur...” (m. 74/1) hükmü 4721 sayılı TMK’da “Vakıf kurma iradesi, resmî senetle veya ölüme bağlı tasarrufla açıklanır.” (m. 102/1) şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. UYAN, Göktürk: “Miras Sözleşmesindeki İki Taraflı Bağlayıcı Kayıtlı Vakıf Kurulması”, İÜHFİM 2007, C. LXV, S. 2, s. 327 – 352, 328 vd.

mahkeme kararı ile son bulma, TMK tarafından sadece yasak amaç güden veya yasak faaliyetlerde bulunan vakıflara hasredilmiş bir sonuçtur.

2. Vakfedenin Alacaklılarının Dava Açması

Vakfeden aleyhine elinde geçici veya kesin aciz vesikası bulunan alacaklıların yanı sıra vakfedenin iflâs etmesi hâlinde iflâs idaresi ile müflisin alacaklıları vakıf aleyhine dava açma hakkına sahiptir. Vakfedenin, haciz, aciz veya iflâstan önceki iki yıl içinde kurduğu vakıflar için bu durum söz konusu olur (İİK⁴³ m. 278). Alacaklıların açtığı bu davalardan birini kazanmaları hâlinde, ortaya çıkacak sonucun vasıflandırılması vakfın kaderi açısından son derece önemlidir. Şöyle ki, kanunun lafzına bakıldığında, iptal davası sonucunda tasarrufların batıl sayılacağı ifade edilmiştir (İİK m. 278). Batıl sayılma, tasarrufun tamamına ilişkin olursa vakıf başkaca herhangi bir işlem yapılmasına gerek kalmaksızın kendiliğinden son bulur. Bu ifadenin, sadece alacaklıların alacakları kadarı batıl sayılacak şeklinde algılanması durumunda ise geride kalan malvarlığı değerinin vakfın amacına ulaşması için yeterli olup olmadığı değerlendirilecek ve ulaşılan sonuca göre vakfın hukukî geleceği tespit edilecektir. İkinci değerlendirmenin daha rasyonel olduğunu düşünüyoruz⁴⁴.

Acze düşen borçlunun alacaklılarının açacağı iptal davasının, bu tasarruflardan istifade eden kişinin iyiniyetli olması, daha açık anlatımla borçlunun durumunu bilmemesi hâlinde dinlenmeyeceği hükme bağlanmıştır (İİK m. 280/I). Bu hükmün vakıflar açısından uygulanma kâbiliyetinin olmadığı kanaatindeyiz. Zira tasarruftan istifade eden vakıf her halükarda iyiniyetlidir. Ancak vakfı kuran kişinin başka bir deyişle borçlunun kötüniyetli olduğu her türlü şüphenin dışındadır. Ayrıca, bir kişinin maddî amaçları gerçekleştirdikten sonra manevî amaçlara yönelmesi hakkaniyetin gereğidir.

Ölüme bağlı tasarruf yolu ile kurulan vakıf, özgülenen mal ve haklarla sınırlı olmak üzere miras bırakanın borçlarından sorumludur (TMK m. 105/III). Bu hâlde, vakfedenin (mirasbırakanın) borçlarını

⁴³ İcra ve İflas Kanunu: RG. 19.6.1932, S. 2128.

⁴⁴ Aynı doğrultuda bkz. ÖĞÜZ, 137.

ödeyen vakıf, geriye kalan mallar ile amaca ulaşamayacak bir duruma gelirse kendiliğinden son bulur.

II. VAKFIN SONA ERMESİNİN SONUÇLARI

Vakfi sona erdiren nedenler ortaya çıktığı zaman tasfiye ve özgüleme süreçleri başlar. Şimdi sırasıyla bu süreçleri inceleyeceğiz.

A. Vakfın Malvarlığının Tasfiyesi

Vakfın alacaklarının tahsil edilerek borçlarının ödenmesi ve bu suretle bilançonun ortaya çıkarılması tasfiyenin temel amacıdır⁴⁵. Kendisini sona erdiren neden ortaya çıkan vakfın kişiliği ve ehliyeti tasfiye amacıyla sınırlı olmak üzere tasfiye sırasında da devam eder (TMK m. 52). Daha açık anlatımla, bu süreçte vakıf, senesinde belirlenen amaç için değil tasfiyeyi sağlamak üzere varlığını sürdürür. Kendiliğinden sona erme hâlinde tespit niteliğindeki mahkeme kararına ihtiyaç olmaksızın sona erme nedeni ortaya çıktığı anda, mahkeme kararı ile sona erme durumunda ise karar kesinleştiği zaman vakfın tasfiye süreci başlar⁴⁶.

Kanunda veya senesinde aksi yönde hüküm yok ise vakıf terekenin resmî tasfiyesine ilişkin hükümler doğrultusunda vakıf tasfiye edilir (TMK m. 53). Vakıf senedine tasfiyeye ilişkin bir hüküm konulması birçok sorunun önüne geçecektir. Hâl böyle olmakla birlikte genellikle vakıflar, özgülemeye ilişkin hükme senetlerinde yer vermekle birlikte tasfiye konusunda herhangi bir düzenleme ihdas etmemekte ve terekenin resmî tasfiyesi süreci başlamaktadır. Bu bağlamda, yönetim organının veya vakıflar genel müdürlüğünün müracaatı üzerine sulh hâkimi veya sulh hâkiminin atadığı bir ya da birkaç tasfiye memuru resmî tasfiyeyi gerçekleştirir (TMK m. 634/I). Terekenin resmî tasfiyesindeki usul böyle olmakla birlikte uygulamada, vakfın sona ermesine ilişkin olarak karar veren asliye hukuk mahkemesinin tasfiye kurulu oluşturması esası benimsenmiştir⁴⁷. Tasfiye kurulu tarafından öncelikle vakfın malvarlığının

⁴⁵ "...bütün borçların ödenmesi ve alacaklarının tahsilinden sonra arta kalan...": Y. 18. HD 17.12.2012 T., 2012/9567 E., 2012/14757 K. (yayımlanmamış karar).

⁴⁶ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, 394; ÖZSUNAY, 92.

⁴⁷ "...Vakfın sona ermesi (dağılması) hâlinde mahkemeye tasfiyeden arta kalan mal ve hakların intikalini düzenleyen 5737 sayılı Vakıflar Kanununun 27. ve Türk Medenî Kanunu Hükümlerine Göre Kurulan Vakıflar Hakkında Tüzüğün 19., 22. ve 33.

defteri düzenlenir ve ilân yapılarak vakıftan alacaklı ve vakfa borçlu olan kişilerin belirlenen sürede durumlarını bildirmeleri istenir (TMK m. 634/II). Sulh mahkemesinin gözetim ve denetimi altında işlerini yürüten tasfiye memurunun yaptığı veya tasarladığı işlemlere karşı VGM ve/veya vakıftan alacaklı olan kişilerin yedi gün içinde şikâyette bulunma hakları vardır (TMK m. 634/IV).

Vakfın tasfiyesi olağan usul veya iflâs usulü ile olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilir. Aktifi pasifinden fazla olan vakıf olağan usul ile tasfiye edilir. Bu bağlamda, alacaklar tahsil edilir: vakfın malları paraya çevrilir; borçları ödenir ve arta kalan değer de daha sonra inceleyeceğimiz usulde özgülenir (TMK m. 635). Mevcudu borçlarını ödemek için yeterli olmayan vakfın tasfiyesi sulh hâkimi tarafından iflâs usulü ile gerçekleştirilir (TMK m. 636). Daha açık anlatımla alacaklılar garameten dağıtılan miktar ile tatmin edilir.

B. Vakfın Malvarlığının Özgülenmesi

Tasfiye sürecinin sonunda, vakfın malvarlığı safi hâle gelir. Bu durumda bakiye değerlerin nereye gideceği sorusunun cevaplanması ile birlikte vakıf hukuk âleminde tamamen silinir.

Vakfın sona erme nedenlerine göre malvarlığının özgülenme yeri de farklılık gösterir.

1. Vakfın Kendiliğinden Sona Ermesi Hâlinde Malvarlığının Özgülenmesi

Kendiliğinden son bulan vakfın malvarlığı kanun veya kurucu belgesinde başka bir deyişle senedinde yer alan hüküm doğrultusunda özgülenir (TMK m. 54/I). Yargıtay, sona eren vakfın malları üzerinde ne işlem yapılacağına mevzuatta hükme bağlandığı dolayısıyla bu hususların vakfedenin iradesi dışında olduğu yönünde karar vermiştir⁴⁸. Uyuşmazlık

maddeleri ile davalı vakfa ait senedin 12. maddesi uyarınca bir tasfiye kurulunun oluşumu ile borçların tasfiyesinden arta kalan mal ve hakların nereye devredileceği konusunda herhangi bir karar verilmemiş olması doğru görülmemiştir...: Y. 18. HD 13.12.2012 T., 2012/6519 E., 2012/14484 K. (yayımlanmamış karar). Aynı doğrultuda bkz: Y. 18. HD 25.6.2012 T., 2012/6169 E., 2012/7758 K. (yayımlanmamış karar).

⁴⁸ “Tescili istenip mahkemece tesciline karar verilen vakıf senedindeki değişiklik davacının vakfı dağıtması hâlinde vakıf mallarının kendisine, ölümü hâlinde mirasçılara

konusu olayda vakfeden, vakfın dağılması hâlinde malların kendisine, ölümü hâlinde ise mirasçılara kalmasını şart koşturmuştur. Yargıtay bu tasarrufun mevzuata aykırı olduğunu, vakfedenin iradesinin bu konuda önem taşımadığını gerekçe göstererek vakfedenin bu iradesini geçersiz kılmıştır. Bu karara katılmıyoruz⁴⁹. Zira karara gerekçe gösterilen hükümler incelendiğinde varılan sonucun böyle olmaması gerektiği görülmektedir. Şöyle ki, Yüksek Mahkemenin dayanak yaptığı hükümlerde açıkça “... vakıf senedinde aksine açık bir hüküm bulunmadıkça...” (eMK m. 77/III), “... vakıf senedinde yazılı hükümlere göre, senetlerinde özel bir hüküm bulunmayanlarda ise ...” (VK m. 27) ifadelerine yer verilmekle vakfedenin iradesinin öncelikli ve önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra, vakıf mallarının mirasçılara intikalini öngören şartın, “Bir malın veya hakkın başkalarına geçmemek üzere aynı soydan gelenlere kuşaktan kuşağa kalacak şekilde özgülenmesi yasaktır.” (eMK m. 322/II; TMK m. 372/II) şeklindeki hükme de aykırılık teşkil etmediği kanaatindeyiz. Çünkü vakfeden, bu ifadesi ile kurduğu vakfın sona ermesi durumunda malvarlığının kendisine veya mirasçılara kalmasını istemiştir. Daha açık anlatımla, bu sonuçta vakfedenin ölümü hâlinde malvarlığı mirasçılara kalacak ve mirasçılar da bu değerler üzerinde diledikleri tasarrufu yapabilecektir. Oysa anılan hüküm, mirasçılardan tasarrufta bulunmasını yasaklayan, malvarlığının sürekli olarak kuşaktan kuşağa geçmesini sağlayan bir işlemin geçersiz olduğunu ifade etmektedir. Sonuç olarak, vakfedenin iradesi son derece önemlidir ve önceliğe sahiptir (TMK m. 54/I; VK m. 27).

Kendiliğinden sona eren vakfın malvarlığının, senette yer alan hükme göre özgülenmesi iki taraflı bir işlem niteliği taşımaktadır. Daha açık anlatımla, ilgili hükümden yararlanacak tüzel/gerçek kişinin iradesi

kalmasını şart koşturmuştur. Vakfın hangi hâllerde nihayete ereceği ve nihayete ermesi hâlinde vakıf malları üzerinde ne işlem yapılacağı Türk Medenî Kanununun 77. ve 81/A maddesi ile Vakıflar Tüzüğü'nün 30-33. maddelerinde belirtilmiş olup bu hususlar vakfedenin iradesi dışındadır. Ayrıca vakıf mallarının mirasçılara intikalini öngören hüküm de Medenî Kanunun 322. maddesinde yasak kapsamında bulunmaktadır”: Y. 18. HD 25.11.1993 T., 1993/12327 E., 1993/12953 K. (DEMİR, İlhan: **Yeni Vakıfların Temel Kitabı**, B. 2, Ankara 2005, 503).

⁴⁹ Aynı yönde bkz. ULUÇ, Yusuf: **Vakıflar Hukuku ve Mevzuatı**, Ankara 2008, 582.

ile bu işlem tamamlanır⁵⁰. Aksi bir anlayış kişilik haklarının vakfın kurucu iradesi tarafından kısıtlanması anlamına gelir.

Senedinde özel bir hüküm olmayan hâllerde, sona eren vakfın malvarlığı VGM'nin görüşü alınarak mahkeme kararıyla benzer amaçlı bir vakfa özgülenir (VK m. 27). Her ne kadar TMK bu hususta yetkili organın alacağı karara göre malvarlığının hukukî kaderinin tayin edileceğine ilişkin bir hüküm (m. 54/I) ihdas etmiş olsa da *lex posterior* (Sonraki tarihli kanunun uygulanması) ilkesi⁵¹ gereği burada VK uygulama alanı bulur.

Alman hukukuna göre, sona eren vakfın malvarlığı kuruluş senedinde öngörülen kişilere, kuruluş senedinde bu konuya ilişkin herhangi bir hükmün yer almaması hâlinde ise vakfın yerleşim yerinin bulunduğu eyaletin hazinesine veya eyalet hukukunca öngörülen kişilere geçer (BGB § 88).

2. Vakfın Mahkeme Kararı ile Sona Ermesi Hâlinde Malvarlığının Özgülenmesi

Mahkeme kararı ile son bulan vakfın malvarlığının nereye özgüleneceği hususu VK'nın yürürlüğe girdiği tarihe kadar netliğe kavuşmuş bir husus değildi. Şöyle ki, mahkeme kararı ile son bulan tüzel kişinin malvarlığının her hâlde ilgili kamu kuruluşuna geçeceğine ilişkin TMK hükmü (m. 54/III) karşısında, bu durumda malvarlığının mazbut vakıflar⁵² tüzel kişiliğine özgüleneceği⁵³ yönündeki Tüzük hükmü

⁵⁰ "... Vakfına devredilmesi kararlaştırılmış ise de; ...Vakfının mal varlığını kabul etmediğine ilişkin karar almış olduğu ...": Konya 1. Asliye Hukuk Mahkemesi 15.3.2012 T., 2010/699 E., 2012/160 K. (yayımlanmamış karar).

⁵¹ Sonraki tarihli özel hüküm karşısında önceki tarihli genel hüküm uygulanma kâbiliyetini kaybeder. Bu ilkenin tespitinde kanunların adı değil, hükümlerin niteliği esas alınır. Daha açık anlatımla, TMK 2002, VK ise 2008 tarihli ve TMK genel, VK ise özel kanun değerlendirmesi neticesinde değil; TMK m. 54'ün, tüzel kişilere ilişkin genel hüküm, VK m. 27'nin ise vakıflara ilişkin özel hüküm olarak nitelendirilmesi sonucunda bu tâhile ulaşılmıştır.

⁵² VK uyarınca VGM tarafından yönetilecek ve temsil edilecek vakıflar ile mülga eMK'nın yürürlük tarihinden önce kurulmuş ve 2762 sayılı eVK gereğince VGM'ce yönetilen vakıflar mazbut vakıflardır (VK m. 3).

⁵³ "... Vakfının dağıtılmasına ve malvarlığının tespiti ile mazbut vakıflar tüzel kişiliğine devrine karar verilmesi istenilmiştir...": Y. 18. HD 16.2.2004 T., 2003/7556 E., 2004/957 K. (yayımlanmamış karar).

(TMKVHT m. 33/II) çelişkili bir durum oluşturuyordu. TMK'nın yürürlüğe girdiği 1.1.2002 ile VK'nın yürürlük tarihi olan 27.2.2008 tarihleri arasında kapatılan vakıflara uygulanacak hükmün tespiti açısından bu çelişkinin giderilmesi gerekmektedir. Normlar hiyerarşisi gereği tüzükler kanunlara uygun olmak zorundadır ve kanuna aykırı tüzük hükümlerinin ise uygulama kâbiliyetinden yoksun olduğu hususunda duraksama yoktur. Tüzük hükmünün TMK'ya aykırı olmadığı, örgütü ve organları olmayan mazbut vakıfların, kamu tüzel kişisi olan VGM'nin yönetimi altında olması nedeniyle TMK'da ifade edilen ilgili kamu kuruluşu vasfını haiz olduğu ileri sürülmüştür⁵⁴. Mazbut vakıfların yorum yolu ile kamu tüzel kişisi olarak vasıflandırılması yönündeki görüşe katılmıyoruz. Zira her ne kadar VGM'nin yönetimi altında olsa da mazbut vakıflar özel hukuk tüzel kişisi niteliği taşımaktadır. Daha açık anlatımla, mazbut vakıflarda galle fazlasının⁵⁵ vakıf evlâtlarına veya ilgililerine gitmesi kamu yararına sonuçlar doğurmamaktadır. Bu değerlendirmeler ışığında mahkeme kararı ile kapatılan vakıf mallarının mazbut vakıflara gitmesi TMK'nın lafzı ve ruhu ile bağdaşmamaktadır. TMK hükmünün uygulanması şeklindeki değerlendirme sonucunda, kapatılan vakfın amacı doğrultusunda hangi kamu kuruluşunun ilgili olduğunu hâkim takdir yetkisini kullanarak tespit edecektir⁵⁶.

Vakıflar Kanununun yürürlüğe girdiği 27.2.2008 tarihinden sonra mahkeme kararı ile son bulan vakfın tasfiyesinden arta kalan değerler VGM'ye intikal eder (m. 27)⁵⁷. Zira burada önceki tarihli genel hüküm, sonraki tarihli özel hüküm ile yürürlükten kaldırılmıştır.

⁵⁴ AKYILDIZ, Ali: “*Vakfın Sona Ermesi: Kamu Düzenine Aykırılık ya da Fiilî Dağılıma*”, Türk Hukuk Enstitüsü Dergisi, 2006, S. 127, Y. 11, s. 3-7, 4.

⁵⁵ Mazbut ve mühlak vakıflarda, vakfın hayrat ve akarlarının onarımı ile vakfiyelerindeki hayrat hizmetlerinin ifasından sonra kalan miktarına galle fazlası denir (VK m. 3).

⁵⁶ Yargıtay bu dönemde kapatılan bir vakfın malvarlığının VGM'ye gitmesine karar vermiştir: Y. 18. HD 30.11.2004 T., 2004/8403 E., 2004/8889 K.: TBMM Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu Raporu, 1175, <<http://www.danistay.gov.tr/kerisim/ozet.jsp?ozet=metin&dokid=28132>> (19.6.2013).

⁵⁷ TMK m. 54/III hükmü, *lex posterior* ilkesi gereği 23.11.2004 tarihinden itibaren dernekler için, 27.2.2008 tarihinde de vakıflar için uygulama kabiliyetini kaybetmiştir.

Tasfiye konusunda AV'lerde herhangi bir ayrıma gidilmemiştir. Şöyle ki, sona erme kararını yönetim kurulu da verse mahkeme de verse tasfiyeden arta kalan malların kaderi değişmez. AV'nin alacaklıları tamamen tatmin edildikten sonra tasfiye artığı mallar benzer nitelikteki kamu yararı amacı taşıyan kuruluşa aktarılacak, böyle bir kuruluşun olmaması hâlinde ise sona eren AV'nin kuruluş amacı doğrultusunda bu mallar sarf edilir. Tasfiye tamamlanmadan önce, arta kalan değerlerin dağılımına ilişkin bilgileri içeren bir raporla birlikte son hesabın yönetim kurulu veya tasfiye memuru tarafından denetim makamına gönderilmesi gerekir (AV Tasarısı m. 44).

Alman hukukunda, sona eren vakfın malları vakıf senedinde belirlenen kişiye geçer. Senette konuya ilişkin herhangi bir hüküm yer almaması durumunda, vakfın yerleşik olduğu federe devlet hazinesine veya federe devlet kanunlarında yer alan hükme göre mallar özgülenecektir (BGB § 88). Görüldüğü üzere BGB, malların özgülmesi açısından vakfın sona erme şekline göre bir ayrıma gitmemiştir.

SONUÇ

Amacın gerçekleşmesi vakıf için kendiliğinden son bulma nedenleri arasındadır. TMK'nın bu yönde açık hüküm barındırmamasının kasıtlı susma değil "*bilinçli boşluk*" olarak nitelendirilmesi gerekir.

Kendiliğinden son bulma nedenlerinin gerçekleşmesi hâlinde vakfın sicilden silinmesi için mahkemenin vereceği karar "*tespit*" niteliğindedir. Zira bu nedenler, vakfın varoluşunu başka bir prosedüre ihtiyaç olmaksızın sona erdirmektedir. Ayrıca bu tespit davasını açma yetkisi *tüm ilgililerdedir*.

Vakfedenin mirasçılarının ve/veya alacaklılarının açtıkları dava nedeniyle vakfın sona ermesi, mahkeme kararı ile değil "*kendiliğinden*" son bulma şeklinde vasıflandırılır ve sonuçları buna göre tespit edilir. Bunun yanı sıra, vakfedenin alacaklılarının açtığı iptal davasında "*iyiniyet iddiası*" dinlenmez.

Vakıfların senetlerinde tasfiyeye ilişkin hükme yer vermeleri özendirilmelidir. Aksi hâlde terekenin resmî tasfiyesi hükümleri uygulama alanı bulur ve uygulama açısından uğraş veren bir süreç başlar.

Vakfın kendiliğinden son bulması durumunda malvarlığı, senedinde yer alan hükme göre özgülenir. Bu durumun doğal sonucu olarak, vakfedenin dağılan vakfın mallarının kendisine, kendisinin daha önce ölmesi hâlinde ise mirasçılara kalacağına ilişkin hüküm geçerlidir. Son tâhlilde, vakfedenin iradesi “önemli ve öncelikli”dir. Ayrıca, senette yer alan hüküm doğrultusunda malvarlığının özgülenmesi iki taraflı bir işlemdir. Senedinde bu konuya ilişkin hüküm barındırmayan vakıfların kendiliğinden sona ermesi durumunda malvarlığı, benzer amaçlı bir vakfa mahkeme kararı ile özgülenir.

Siyasî amaç gütmeye, siyasî faaliyette bulunma, siyasî partiyi destekleme gibi amaçların, yasak amaç olmaktan çıkarılmasına karşılık belli bir cemaati desteklemek amacıyla vakıf kurulamaması “örtülü boşluk” olarak değerlendirilir ve kanun koyucunun bu çelişkiyi gidermesi gerekir.

Mahkeme kararı ile son bulan vakfın malvarlığı, VK'nin yürürlüğe girdiği 27.2.2008 tarihine kadar, özel hukuk karakteri ağır basan mazbut vakıflar tüzel kişiliğine değil, hâkimin takdir edeceği “ilgili kamu kuruluşu”na gitmelidir. Bu sonuç, normlar hiyerarşisi ve TMK'nın lafzına uygundur. VK'nin uygulamaya konulması ile birlikte bu ihtilâf ortadan kalkmış ve mahkeme kararı ile son bulan vakfın malvarlığının VGM'ye intikal edeceği açık hükme bağlanmıştır (m. 27).

BİBLİYOGRAFYA

- AKİPEK, Jale G./AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ KARAMAN, Derya:** Türk Medenî Hukuku, Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, 6098 Sayılı Yeni Borçlar Kanununa Uyarlanmış, C. I, B. 9, İstanbul 2012.
- AKÜNAL, Teoman:** Türk Medenî Hukukunda Tüzel Kişiler, İstanbul 1995.
- AKYILDIZ, Ali:** “*Vakfın Sona Ermesi: Kamu Düzenine Aykırılık ya da Fiilî Dağılıma*”, Türk Hukuk Enstitüsü Dergisi, 2006, S. 127, Y. 11, s. 3-7.
- ALTAŞ, Hüseyin:** “*Türkiye’de 1926-1967 Dönemi Arasında Vakıf Sistemi*”, Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu, Ankara 2004, s. 87-98.
- BALLAR, Suat:** Yeni Vakıflar Hukuku, İstanbul 1991.
- DEMİR, İlhan:** Yeni Vakıfların Temel Kitabı, B. 2, Ankara 2005.
- EDİS, Seyfullah:** Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, B. 6, Ankara 1997.
- EM, Ali:** Türk Hukuk Sisteminde Vakıflar, B. 2, Ankara 2011.
- GÜRZUMAR, Osman Berat:** “*Türk Medenî Kanunu’nun “Vakıflarda İyelik olmaz.” Hükümünü İptâl Eden Anayasa Mahkemesi Kararı Hakkında*”, Halûk Konuralp Anısına Armağan, Ankara 2009, s. 523 – 547.
- HATEMİ, Hüseyin/KALKAN OĞUZTÜRK, Burcu:** Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler – Tüzel Kişiler), İstanbul 2013.
- İŞERİ, Ahmet:** Türk Medenî Kanununa Göre Vakıf (Tesis), Ankara 1968.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad:** İslâm ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi, B. 2, Ankara 2005.
- OĞUZMAN, M. Kemal/BARLAS, Nami:** Medenî Hukuk, Giriş Kaynaklar Temel Kavramlar, B. 18, İstanbul 2012.
- OĞUZMAN, M. Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe:** Kişiler Hukuku Gerçek ve Tüzel Kişiler, B. 12, İstanbul 2012.

- ÖĞÜZ, Tufan:** Türk Hukukunda Vakıf Tüzel Kişiliğinin Hukukî Esasları, İstanbul 2007.
- ÖZKAYA, Eraslan:** Eski Vakıf Hukuku, Ankara 2012.
- ÖZSUNAY, Ergun:** Medenî Hukukumuzda Tüzel Kişiler, B. 5, İstanbul 1982.
- ÖZSUNAY, Ergun:** “Bazı Kara Avrupası Hukuklarında ve “Common Law”da Vakıflar ve AB “Avrupa Vakfı” Projesi”, Vakıflar Genel Müdürlüğü Semineri.
- ÖZTÜRK, Nazif:** Elmalılı M. Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar, Ankara 1995.
- ULUÇ, Yusuf:** Vakıflar Hukuku ve Mevzuatı, Ankara 2008.
- UYAN, Göktürk:** “Miras Sözleşmesindeki İki Taraflı Bağlayıcı Kayıtlı Vakıf Kurulması”, İÜHFİM 2007, C. LXV, S. 2, s. 327 – 352.
- WIGAND, Klaus/HEUEL, Markus/STOLTE, Stefan/HAASE-THEOBALD, Cordula:** Stiftungen in der Praxis, Recht, Steuern, Beratung, B. 3, Heidelberg 2011.

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
Abs.	: Absatz
AV	: Avrupa Vakfı
B.	: Bası
BGB	: Bürgerliches Gesetzbuch
C.	: Cilt
E.	: Esas
eMK	: Türk Kanunu Medenisi
eVK	: 2762 sayılı Eski Vakıflar Kanunu
Gov	: government
HD	: Hukuk Dairesi
İİK	: İcra ve İflas Kanunu
K.	: Karar

m.	: madde
RG.	: Resmî Gazete
S.	: Sayı
StiftG HH	: Hamburgisches Stiftungsgesetz
T.	: Tarih
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMK	: Türk Medenî Kanunu
TMKVHT	: Türk Medenî Kanununa Göre Kurulan Vakıflar Hakkında Tüzük
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
VK	: 5737 sayılı Vakıflar Kanunu
Y.	: Yargıtay

